

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені І.І.МЕЧНИКОВА
ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНИХ НАУК

Кафедра міжнародних відносин

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

**ЩОДО ПІДГОТОВКИ ТА ОФОРМЛЕННЯ
КУРСОВИХ, КВАЛІФІКАЦІЙНИХ ТА ДИПЛОМНИХ РОБІТ
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ**

6.030401, 7.030401 -«Міжнародні відносини»

Одеса - 2008

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Згідно з “Положенням про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах України” курсова робота виконується з метою закріплення, поглиблення і узагальнення знань, одержаних студентами за період навчання, та їх застосування до комплексного вирішення конкретного фахового завдання. Навчальним планом спеціальності “Міжнародні відносини” напряму “Міжнародні відносини” передбачено написання трьох курсових робіт і однієї кваліфікаційної роботи з найважливіших фахових дисциплін при навчанні за освітньо-кваліфікаційним рівнем “бакалавр” і однієї дипломної роботи для освітньо-кваліфікаційного рівня “спеціаліст”. Курсова робота є формою індивідуальної роботи студента. Основна мета курсової роботи – глибоке і творче вивчення студентом певних важливих теоретичних або прикладних питань тієї або іншої профільюючої дисципліни. Вельми важливим є формування таких умінь і навичок студента:

- самостійно формулювати проблему дослідження, визначати мету, основні завдання, об’єкт і предмет дослідження;
- здійснювати пошук і відбір різноманітної інформації про міжнародні відносини, зовнішню політику окремих країн, певні аспекти їх життя;
- обробляти та аналізувати міжнародну і країнознавчу інформацію;
- логічно і послідовно викладати результати свого наукового аналізу,
- робити аргументовані висновки; правильно оформлювати науково-довідковий матеріал; публічно захищати виконану наукову роботу.

Отже, написання курсової роботи дає можливість студентам ґрунтовніше засвоїти вивчений програмний матеріал з предмета, оволодіти основними навичками наукової роботи, а також розвинути свої творчі інтелектуальні здібності.

Самостійна робота з документальними джерелами, статистичними даними, науковими дослідженнями дасть змогу поглибити фахові знання, сприятиме становленню як спеціалістів. Курсова робота є видом дослідницької діяльності. Самостійна наукова робота потребує від студента творчих пошуків, має включати елементи новизни.

Це може бути висвітлення тих аспектів проблем історії, зовнішньої політики певної країни, або міжнародних відносин, які недостатньо висвітлені в літературі, виявлення нових для української наукової літератури джерел, введення в науковий обіг нових фактів, виявлення суттєвих взаємозв'язків між окремими явищами і процесами, аналіз сучасних проблем тієї або іншої країни, її зовнішньої політики, розвитку міжнародних відносин, а також розробка прогнозів щодо подальшого політичного, економічного, соціального розвитку певних держав, напрямів їх зовнішньополітичної діяльності тощо.

ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО КУРСОВОЇ РОБОТИ

Основні вимоги до написання студентом курсової роботи: актуальність теми, достатній теоретичний рівень, дослідницький характер, граматична і стилістична правильність, дотримання стандартів щодо оформлення.

Тема роботи має бути актуальною з погляду сучасних процесів у міжнародних відносинах, зовнішньої політики окремих держав, різних важливих аспектів їх розвитку. Курсова робота може бути присвячена розкриттю важливих теоретичних питань сучасних міжнародних відносин, глобальних проблем людства. Курсова робота може бути актуальною також з точки зору висвітлення прикладних політичних, економічних, соціальних, екологічних, культурних проблем розвитку окремих держав, їх зовнішньополітичної діяльності.

Курсова робота повинна бути написана студентом на рівні, відповідному сучасному стану розвитку комплексу наук, які вивчають міжнародні відносини. Тему роботи треба розкрити в контексті сучасних наукових концепцій, обґрунтовано і доречно використовувати основні наукові терміни. Вельми важливо висвітлювати в курсовій роботі об'єктивні з наукового погляду положення, застосовувати для ілюстрації і підтвердження теоретичних положень реальні приклади, достовірну статистичну інформацію.

Як зазначалося, курсова робота повинна мати дослідницький характер. У процесі роботи студент має вивчити достатню кількість опублікованих джерел (правові акти, монографії, наукові статті тощо). Думки вітчизняних і зарубіжних авторів, їхні загальнотеоретичні і методологічні підходи необхідно проаналізувати та систематизувати. Потребується обґрунтування використаних у роботі теоретичних положень тієї або іншої наукової школи і на цій основі сформулювати і обґрунтувати власний погляд на проблему, що досліджується. Якщо роботу присвячено прикладним аспектам розвитку держави, студенту треба виконати на достатньому методологічному рівні відповідні розрахунки, систематизувати, інтерпретувати, узагальнити результати практичного дослідження.

Текст курсової роботи треба структурувати. Матеріал роботи викладається послідовно, логічно пов'язано. У тексті не повинно бути стилістичних і граматичних помилок. Обов'язкова умова – єдиний стиль роботи. Якість курсової роботи суттєво погіршується, якщо має сукупність різностилістичних, погано пов'язаних між собою компонентів. Формування навичок і вмінь грамотного викладення тексту – одне з важливих завдань курсової роботи.

Оформлення курсової роботи повинно відповідати чинним стандартам. Необхідне послідовне комплектування складових роботи. У тексті треба дотримуватись правил цитування, правильно оформлювати

посторінкові посилання. Належним чином слід оформлювати список використаної літератури. Дотримання цих вимог сприяє формуванню у студентів культури оформлення наукових праць, важливої для їхньої майбутньої професійної діяльності.

Звертаємо увагу студентів молодших курсів навчання: обираючи тему курсового проекту, вони повинні мати на увазі декілька факторів:

- 1) перш за все тему треба формулювати як найширше;
- 2) перевірити забезпеченість теми джерелами та літературою;
- 3) мати на увазі можливість та бажаність продовження роботи над темою в наступні роки в напрямі звуження та поглиблення розкриття теми;
- 4) в дипломному проекті слід зосередитись на проблемах, що ще не вирішені або недостатньо вирішені в науці, спробувати зробити свій невеличкий внесок в їхнє дослідження;
- 5) актуальність теми, що залежить не від хронологічної близькості до сьогодення, а від конкретних сучасних дискусій між спеціалістами, від появи нових документів, від контексту сучасного суспільно-політичного життя.

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ

Раціональна організація роботи за вибраною курсовою темою, правильний розподіл часу, глибока і своєчасна її розробка забезпечать найкращий результат. Можна запропонувати такий алгоритм виконання курсової роботи:

- вибір і затвердження теми наукового дослідження;
- пошук і відбір літератури з теми, її опрацювання; оформлення списку використаних джерел і додатків;
- складання попереднього розширеного плану та узгодження його з науковим керівником;

- підготовка першого варіанта розділів роботи і подання його на узгодження науковим керівником;
- написання вступу;
- формулювання висновків;
- доопрацювання роботи з урахуванням зауважень щодо помилок науковим керівником;
- підготовка і технічне оформлення роботи, подання її на рецензування;
- підготовка до захисту і захист курсової роботи.

ДОБІР ЛІТЕРАТУРИ І ДЖЕРЕЛ

Бібліографічна праця - фундамент наукового проекту, тому підійти до складення примірного списку необхідної літератури студент повинен з великою відповідальністю. На молодших курсах бажано проконсультуватися з працівниками бібліографічних відділів наукових бібліотек.

Почати пошук необхідних джерел та літератури можна з тематичного каталогу бібліотеки. Склавши список основних праць по темі, слід перевірити його повноту за алфавітним каталогом, переглянувши праці найбільш відомих авторів монографій по даній темі.

Найбільш складною є праця по обліку публікацій в періодичних виданнях. Починати треба теж з тематичного каталогу періодики, але не слід покладатись на його повноту.

Після складення списку найбільш важливих по даній темі періодичних видань, студент повинен сам переглянути щорічні бібліографічні переліки статей, що друкуються в останніх (грудневих) номерах наукових журналів. Щодо журналів останніх років, то їх слід уважно переглянути всі. Студенту-міжнароднику взагалі рекомендовано постійно вивчати матеріали таких журналів як “Політика і час”,

“Політична думка”, “Сучасність”, “Віче”, “Розбудова держави”, “Політологічні читання”, “Український історичний журнал”, “Нова політика”, “Международная жизнь”, “Новая и новейшая история”, “США: экономика, политика, идеология” (з 1999 р. – “США - Канада: экономика, политика, культура”), “Новое время”, “Мировая экономика и международные отношения”, “Славяноведение”, “Вопросы истории”, “Полис”, “Вопросы экономики”, “Общественные науки и современность”, “Политика”, “Эхо планеты”, “Восток”, “Проблемы Дальнего Востока”.

Крім того студент повинен звернутись до спеціальних бібліографічних посібників “Літопис газетних статей”, “Літопис рецензій” (літописи журнальних статей, бібліографічні покажчики журналів, енциклопедії).

Бібліографічна праця посідає найважливіше місце на початку роботи над науковим проектом, але вона не припиняється протягом всього написання курсової (дипломної) роботи і в цілому може займати кілька років. Тому рекомендується використовувати спеціальні картки з картону. На них студент повинен точно фіксувати прізвище автора, його ініціали, назву монографії, місто та назву видавництва, рік видання, кількість сторінок (запис шифру, під яким книга зберігається в бібліотеці, у подальшому дає можливість зберегти час на повторний її пошук у каталозі).

З самого початку треба вести систематизацію карток, що полегшить написання вступної частини курсової (дипломної) роботи та складення списку використаних джерел.

Обсяг використаних джерел невпинно зростатиме з року на рік. Якщо для 1 курсу мінімальний список джерел може складати 10 назв, для 2 та 3 курсу – 20, то для кваліфікаційної роботи – 40 найменувань, для дипломної – 60 назв. З них матеріали, вилучені з Інтернету, можуть складати не більше третини номерів у списку джерел; більшість же джерел повинні складати оприлюднені документи, статті та монографії.

СКЛАДАННЯ ПЛАНУ

Складаючи план роботи, студент виявляє вміння визначати головне, найістотніше в проблемі. Перелік питань, що розглядаються, структурується за принципом від загального до конкретного. Тобто питання теми, як вузлові складові вибраної проблеми, повинні бути єдиною системою, де кожне наступне питання розвиває і доповнює попереднє. Питання повинні бути чітко і ясно сформульовані. Назва питань не повинна дублювати назву курсової роботи.

Перш ніж підійти до складення плану, слід вивчити основну літературу проблеми, добре осмислити мету та завдання наукового проекту.

План курсової (дипломної) роботи складається з таких частин:

- * вступ, що свідчить про рівень професійної підготовки студента;
- * розділи, в яких розкривають тему даної роботи;
- * висновки, в яких містяться результати наукового дослідження.

Рекомендуємо уникати зайвого дроблення під час поділу роботи на глави. Для розкриття змісту теми достатньо 2-3 розділів. Звичайно розділи формуються, виходячи з загального принципу дослідника: вважає він за потрібне розглядати різні аспекти своєї теми окремо, чи то загалом, поділяючи тему на розділи лише за хронологічним принципом.

Приклад 1. Якщо темою курсової роботи на 1 курсі є політико-географічна характеристика країни, то план повинен включати наступні розділи: 1) оцінка території держави та її господарського комплексу; 2) політичний устрій держави; 3) місце країни на політичній карті світу.

В першому розділі проводиться оцінка території держави за кількісними та якісними характеристиками. До кількісних характеристик належить оцінка розмірів країни та її морфології (компактності, геометричної форми: правильна, неправильна, фрагментована, з анклавом)

або ексклавами, з важкодоступними територіями). До якісних характеристик належить: оцінка вигідності географічного положення (вихід до моря, контроль над комунікаціями, у тому числі міжнародними), оцінка природних ресурсів країни, характеристика господарського комплексу країни.

В другому розділі характеризується політичний устрій держави згідно до її конституції. Аналізуючи конституцію, студент показує тип держави (монархія. республіка), форму правління (абсолютна або конституційна монархія, парламентська або президентська республіка і т. ін.), характер політичного режиму (тоталітарний, авторитарний, демократичний).

В третьому розділі необхідно показати комплекс відносин держави з іншими країнами. Характеристика надається за трьома рівнями відносин: локальним, макрорегіональним, глобальним. При цьому слід брати до уваги: 1) геополітичний код країни (як географія визначає відносини з сусідами: чи є держава буфером, чи має вона односторонню або багатосторонню орієнтацію); 2) кількість сусідів; 3) спільні з сусідами комунікації; 4) характер та інтенсивність зв'язків держави з зовнішнім світом.

Приклад 2. Якщо темою дослідження є сучасні міжнародні відносини, то їх можна характеризувати, виходячи з основних проблем (1 - роль США в міжнародних відносинах 90-х рр. як єдиної наддержави; 2 - спроби утворення регіональних союзів; 3 - збройні конфлікти і т. ін.), або поділивши весь період на два менших, що істотно відрізняються один від одного (1 - період з кінця 80-х до середини 90-х; 2 - з середини 90-х по теперішній час).

Складення плану - один з найсуттєвіших моментів на початку роботи. Невдалий план може стати на заваді всій подальшій, навіть найсумліннішій праці дослідника. Найголовніше - пам'ятати про основну

мету дослідження, постійно мати на увазі гіпотезу, що висунув дослідник і має захистити в процесі своєї праці.

Студентам-початківцям радимо звернутися до хронологічного принципу побудови наукового проекту, і тільки після того, як попрацювати над темою кілька років, можна зробити спробу освітлення найважливіших сторін наукового проекту за проблемним принципом.

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ЧАСИН КУРСОВОЇ (КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ, ДИПЛОМНОЇ) РОБОТИ

Вступ.

1. На початку студент повинен зазначити *тему* своєї роботи.

2. Після зазначення теми слід стисло, кількома реченнями обґрунтувати її *актуальність*, виходячи з власних наукових, політичних та моральних уподобань. Актуальність – це значущість даної праці в контексті сучасної наукової та політичної думки. Пам'ятаючи, що “Historia est magistra vitae”, бажано однак уникати дуже широких аналогій та узагальнень. Найбільш прийнятними є посилання на недостатнє розкриття даного аспекту проблеми, необхідність критичного переосмислення існуючих наукових праць з огляду на нові джерела, нову методику роботи і т. ін. Якщо проблема має політичну вагу, слід зазначити можливість практичного використання результатів наукової праці для політиків та дипломатів в Україні. Отже, *наукова актуальність* визначається питомою вагою теми й ступенем її вивчення. *Практична актуальність* теми впливає з її значення в розвитку міжнародних відносин у світі та його регіонах, розв'язанні глобальних і регіональних проблем, формуванні зовнішньої політики окремих держав, розвитку окремих найважливіших аспектів їх життя.

3. Після актуальності зазначають *мету* роботи. Мета наукового дослідження – це універсальна наукова установка, вирішенню якої

присвячена робота в цілому; це стратегічна ціль, якій підпорядковані всі завдання.

Наприклад, якщо тема роботи - політико-географічна характеристика, то метою є комплексна політико-географічна характеристика, що визначає місце та роль держави в системі регіональних та глобальних політичних та економічних зв'язків. Якщо тема роботи - сучасні міжнародні відносини, то метою дослідження найчастіше є виявлення еволюції міжнародних відносин протягом певного часу.

Завдання – це чіткіші, дрібніші за мету питання (проблеми), які аналізуються в окремих розділах. Виокремлення завдань є закономірним етапом наукового аналізу вибраної теми. Завдання роботи формулюються – також стисло, одним реченням - відповідно до її мети. Всі завдання разом повинні дати уявлення, що саме необхідно зробити, аби досягти мети.

В першому прикладі (політико-географічна характеристика) завданнями будуть: 1) аналіз природнокліматичних умов існування держави, виявлення рівня її самозабезпечення; 2) виявлення типології та ступеню розвитку економічної системи країни; 3) розкриття основ політичної системи держави; 4) виявлення основних напрямків зовнішніх зв'язків та рівня залежності країни від партнерів.

В другому прикладі, щоб осягнути еволюцію міжнародних відносин, треба у першому варіанті (проблемному) зосередитись на основних чинниках міжнародних відносин (зміна основних акторів міжнародних відносин, їхні можливості, приклади їхніх успіхів та невдач, їхні причини), або, якщо обрано другий варіант (хронологічний розгляд), треба зосередитись на показі відмінностей обраних хронологічних відрізків часу. Таким чином, у першому варіанті до завдання роботи входить показ причин посилення ролі США в сучасних міжнародних відносинах, факторів впливу, зміни ролей основних партнерів міжнародних відносин часів “холодної війни”, перспектив їхніх стосунків у майбутньому, спроб побудови тимчасових коаліцій, характеристики сучасного стану

міжнародної безпеки, спроб її посилити і основних загроз, і т. ін. У другому варіанті до завдання роботи входить показ причин докорінних змін в міжнародних відносинах в кінці 80-х - початку 90-х років ХХ ст., спроб побудови “нового європейського порядку” початку 90-х рр. ХХ ст., поживлення діалогу США - РФ, причин подальшого збільшення зовнішньополітичної пасивності Росії та її наслідків, змін російської позиції з сер. 90-х років ХХ ст., ролі югославської кризи в міжнародних відносинах і т. ін.

4. Можливо найважливішим розділом у вступі є *характеристика джерел та літератури (історіографії)* роботи. Порівняно з попередніми цей розділ вступу є більшим за розміром (до 2 сторінок в курсовому, до 3-4 в кваліфікаційному та дипломному проекті).

Характеристика джерел та літератури обов'язково супроводжується посиланнями.

У *джерельному огляді* студент зазначає наявність архівних та державних документів, виступів офіційних осіб, матеріалів преси відповідного часу, усних джерел (інтерв'ю), епістолярної спадщини, мемуарів. Бажано, щоб автор роботи підкреслив особливості тієї чи іншої групи джерел, оцінив їхню важливість для свого дослідження. Якщо робота присвячена аналізу зовнішньополітичної думки, до групи джерел слід віднести відповідні праці науковців та дати розгорнуту характеристику їхніх монографій і статей.

Розглядаючи літературу (*історіографію*) проблеми, студент може використати кілька підходів до її характеристики. Наукові праці можна згрупувати: 1) за принципом приналежності авторів до однієї з національних шкіл, або 2) за хронологічним принципом, або 3) виходячи з кола проблем, що розглядаються в тих чи інших працях. Студент повинен сам зробити вибір, що вважає найдоцільнішим в своїй конкретній роботі. Згрупувавши праці своїх попередників, він дає їхню характеристику, обов'язково зазначаючи, що саме було корисне для його проекту, в чому

він вбачає сильні та слабкі сторони відповідних праць. Історіографічний огляд студент закінчує висновками про ступінь вивченості теми та перспектив її подальшого аналізу.

5. Студент повинен стисло (2-3 речення) та логічно довести необхідність початкової та кінцевої дати дослідження, тобто *хронологічних рамок*. Наприклад, якщо тема - сучасні міжнародні відносини, слід розкрити зміст терміну “сучасні”, показати, які саме зрушення надають змогу відділити “сучасність” від попереднього періоду. У нашому прикладі, початкова дата дослідження обумовлена революціями 1989 року у Східній Європі та розпадом СРСР у 1991 році. У деяких випадках, коли неможливо чітко окреслити початкову та кінцеву дати дослідження, студенту потрібно показати здібність до складення власної періодизації.

6. Після обґрунтування хронологічних рамок дослідження можна переходити до обґрунтування *структури роботи*. Студент повинен стисло, 2-3 реченнями, пояснити, що обумовило його вибір, кількість розділів в роботі та мету дослідження в кожному з них.

В цілому вступ має займати приблизно 3 сторінки у курсовій роботі та 4-5 сторінок у кваліфікаційному та дипломному проекті.

Розділи.

Далі студент переходить до викладу матеріалу по *розділах*. Виклад повинен бути логічним, послідовним, без повторів. Розподіл текстового матеріалу за розділами має бути приблизно рівномірним, а вступ і висновки не повинні перевищувати 20 відсотків загального обсягу тексту курсової роботи.

Заголовки розділів відділяються від тексту трьома інтервалами. Сторінка суцільного тексту містить 28–29 друкованих рядків (кожний друкований рядок містить до 60 знаків з проміжками між словами).

Особливу увагу радимо звернути на те, що наводячи певні факти, треба завжди посилатися на джерело, звідки студент про них довідався, навіть якщо мова не йде про пряме цитування! Пряме переписування в

роботі матеріалів з літератури неприпустиме: студент повинен викласти думку своїми словами.

Щодо прямих цитат, які беруться в лапки, слід уникати їхньої надмірної кількості, а також звернути увагу на їхній обсяг (цитата не повинна займати більше 1 абзацу).

Якщо студент хоче навести цитату з одного автора, що наводиться другим автором, в тексті своєї роботи він повинен зазначити автора цитати, а в підрядковому посиланні – книгу другого автора, з якої студент довідався про першого автора. Увага: не можна посилатись на книгу, з якою студент не працював особисто!

Викладаючи матеріал в науковому проекті, треба пам'ятати про його майбутніх читачів, їхні вигоди. Не слід залишати без пояснень спеціальні терміни, абрєвіатури, маловідомі факти.

У курсовій роботі необхідно дотримуватися прийнятої термінології, позначень, умовних скорочень і символів, не рекомендується вживати вирази-штампи, вести виклад від першої особи (“Я спостерігав”, “Я вважаю”, “Мені здається”, “На мою думку”, “Я дослідив” тощо). Слід уникати в тексті частих повторень слів чи словосполучень.

При згадуванні в тексті прізвищ ініціали, як правило, ставляться перед прізвищем (І.М. Коваль, а не Коваль І.М.), як це прийнято в списках літератури.

Текст розділу слід розбити таким чином, щоб на кожній сторінці було приблизно 2-5 абзаців. Всередині кожного викладається одна думка. Початкові слова абзацу повинні бути ключовими, тобто ясно вказувати, про що йде мова в абзаці. В ідеалі розділ повинен виглядати так, що якби записати перші слова з кожного абзацу, то це і буде розгорнутий план розділу.

Наприкінці розділу студент стисло, але ясно робить власні висновки, що узагальнюють зміст розділу та доводять зв'язок розділу з темою

курсowego (дипломного) проекту, пояснюють, яку роль відіграє розділ в захисті автором своєї головної ідеї, теорії. Тут цитування є недоречним.

Обсяг одного розділу коливається приблизно від 7 до 15 сторінок в курсовій роботі, до 20 сторінок в кваліфікаційній та дипломній.

Висновки.

Останній компонент наукового проекту “Висновки”. В цілому він має синтезувати власні думки автора, підсумки та результати дослідження, що було проведено протягом праці у розділах. Тому тут недоречні цитати з вивчених творів, посилання на конкретні факти чи цифри, а також повторення висновків, що були зроблені в розділах. У висновках автор доводить справедливість своєї теорії, виконання мети, що її було поставлено у вступі. Дуже важливо, щоб висновки відповідали конкретним завданням. Студент може також підкреслити проблеми, що з тих чи інших причин не були розв’язані в проекті, зазначити можливі шляхи їхнього подальшого розгляду.

Висновки не повинні бути довгими. Для курсової роботи достатньо 1-2 сторінок, для кваліфікаційної та дипломної - не більше 3.

Список використаних джерел.

Після “Висновків” вміщують “Список використаних джерел”, який є складною та важливою частиною роботи, беручи до уваги, що навіть один погляд на список дає чітке уявлення про якість наукового проекту. Саме список показує широчінь охоплення історіографії теми, повноту залучених до дослідження джерел. Цінність роботи підвищує також залучення матеріалів на іноземних мовах, і це зрозуміло, адже саме порівняння особливостей наукових підходів різних національних шкіл може стимулювати творчий підхід студента до обраної теми. “Список використаних джерел” в разі потреби можна доповнювати “Списком скорочень” (наприклад, список скорочених назв журналів, який надається в алфавітному порядку).

Обсяг списку використаних джерел не враховується при підрахунку обсягу студентської наукової роботи.

НАУКОВИЙ АПАРАТ КУРСОВОЇ (КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ, ДИПЛОМНОЇ) РОБОТИ

Під науковим апаратом маємо на увазі оформлення посилань (виносок) і “Списку використаних джерел”.

Посилання можуть бути оформлені або як підрядкові, або в тексті роботи. Студент повинен узгодити обраний варіант оформлення посилань зі своїм науковим керівником!

1. Підрядкові посилання (посторінкові виноски).

Підрядкові посилання відокремлюють від основного тексту суцільною горизонтальною лінією 7-8 см зліва направо. В тексті знак посилання наводять в кінці цитати або абзацу. Знак посилання ставлять на 0,5 інтервалу вище тексту.

Нумерацію посилань наводять посторінково (з одиниці на кожній сторінці) арабськими цифрами. Знак посилання ставлять також на 0,5 інтервалу вище тексту.

В посиланнях деякі обов’язкові для “Списку використаних джерел” елементи випускаються (номер видання, видавництво, для перекладів - вказівка на мову, з якої зроблено переклад, загальна кількість сторінок в книзі).

Обов’язково вказують прізвище та ініціали автора, заголовок, місце, рік видання та сторінку, на якій опубліковано наведені факти або цитати. У багатотомних виданнях вказують використаний в проекті том.

При посиланні на газету, заголовок статті можна не наводити, а лише її назву, рік та день виходу.

Якщо посилання на один і той же документ чи твір ідуть на одній сторінці одне за одним, то у повторному посиланні опис замінюють

словами “Там само” і вказівкою на сторінку (якщо вона не співпадає з попереднім посиланням).

Якщо в курсовій (дипломній) роботі використана тільки одна праця певного автору, то у повторних посиланнях заголовки книги (статті) замінюється словами “Вказ. праця”.

Якщо використано кілька праць одного автору, треба наводити заголовки кожного разу знову.

Оформлюючи посилання на архівний документ, вказують скорочену назву архіву, номер фонду, опис, справу і аркуш, на якому містяться наведені відомості.

У разі посилання на електронні джерела необхідно вказати: 1) назву документу чи відомості про книгу, статтю; 2) назву установи, на сайті якої знаходиться документ; 3) адресу в Інтернеті.

2. Посилання в тексті роботи.

У тексті роботи посилання робляться на відповідний номер «Списку використаних джерел». Наприклад, посилання в тексті роботи [3, с.145] означає, що студент цитує працю, що вказана в «Списку використаних джерел» за номером 3, сторінку 145. Якщо треба зробити посилання на два або більше джерел, посилання роблять через крапку з комою: [3, с.145; 12, с.230]. Це означає, що треба дивитись працю 3, сторінку 145 та працю 12, сторінку 230.

Список використаних джерел.

До списку включаються джерела, на базі яких здійснюється дослідження: він має містити джерела і праці, на які є посторінкові посилання в тексті, а також ті теоретичні положення, які допомогли студенту в його роботі. До бібліографічного списку не включаються джерела, на які немає посилань у тексті і які фактично не були використані при написанні роботи.

Джерела наводяться в абетковому порядку незалежно від того, йдеться про монографію чи статтю, документ чи періодичне видання. Спочатку наводяться джерела кирилицею, потім – латиницею.

В разі використання в науковому проекті літератури на івриті, або арабською чи японською мовами, студент надає в списку джерел назву роботи транслітерацією, а потім додає її переклад українською чи російською мовами (залежно від мови курсової роботи) (дивись додаток 4).

Більшість особливостей оформлення “Списку використаних джерел” пов’язана з кількістю авторів.

Звичайними монографіями вважаються праці 1-3 авторів. Спочатку вказують прізвища та ініціали авторів, назву праці, потім місце видання, видавництво, рік, видання, кількість сторінок.

Колективні монографії оформлюють інакше. Спочатку вказують назву праці, потім авторів. Якщо їх більше чотирьох, то прізвища інших випускають, замінюючи словами “та ін.”. Потім вказують головного редактора монографії, а далі - відомості про видання.

В разі використання одного з томів багатотомного видання, спочатку вказують його назву, загальну кількість томів, відомості про видання, а потім конкретний том та його назву і кількість сторінок.

Переклади зазначають словами “Пер. з ...” після назви роботи.

Депоновані наукові праці крім звичайних відомостей містять відомості про мову видання, місто, час та номер депонованості, код депонованої праці.

Характеристика Джерела	Приклад оформлення
Книги: Один автор	Брусилівська О.І. Посткомуністична Східна Європа: зовнішні впливи, внутрішні зміни. – Одеса: Астропринт, 2007. – 352 с.
Два, або три автори	Баталов Э.Я., Малашенко И.Е., Мельвиль А.Ю. Идеологическая стратегия США на мировой арене. - М.: Межд. отн., 1985. - 230 с.
Чотири автори	США: современная внешнеполитическая мысль. Анализ концепций американской политологии 80-х годов / Аппатов С.И., Глебов В.В., Коваль И.Н., Райнов П.Я. – Одесса: Логос, 1992. – 236 с.
Колективна монографія	Общий европейский дом: Что мы о нем думаем ?/ Борко Ю.А., Загорский А.В., Караганов С.А. и др./ Под ред. Борко Ю.А. - М.: Международные отношения, 1991. - 232 с.

Без автора	Зовнішня політика України – 2006: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети / За ред. Г.М. Перепелиці. – К.: ВД «Стилос», 2007. – 272 с. Країни Європи і Америки у спогадах сучасників (від початку ХХ ст. до Другої світової війни) / Укл., підгот. текстів спогадів, авт. передмови і коментарів О.І.Войтович. – Одеса: Астропринт, 2003. – 464 с. American Character and Foreign Policy / Ed. by M. Hamilton. - Grand Rapids: Michigan Inst. Press, 1986. - 159 p.
Багатотомне видання	История стран Европы и Америки: В 10 т. /АН СССР. Ин-т США и Канады. - М., 1982. - Т.9: Страны Европы в 20 в. - 876 с.
Багатотомний документ	Історія Національної академії наук України, 1941 – 1945 / Упоряд. Л.М.Яременко та ін. – Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського, 2007. – Ч. 2: Додатки. – 2007. – 573 с.
Матеріали конференції	Розширена Європа та виклики безпеці в Чорноморсько-Каспійському регіоні : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 2003 р.) / Гол. ред. Б.Парахонський. – Київ, Національний інститут проблем міжнародної безпеки, Фонд Фрідріха Еберта, 2003. – 196 с. Україна – Туреччина: безпека та співробітництво в Чорноморському регіоні: матеріали міжнародної конференції (Київ, 10 – 11 квітня 2000 р.) / За ред. В.І.Андрійка, Г.М.Перепелиці. – Фонд Фрідріха Еберта, 2000. – 184 с.
Словник	Географія : словник-довідник / Авт.-уклад. Пипін В.Л. - Х. : Халі мон, 2006. – 175 с. Європейський Союз : словник-довідник / Ред.-упоряд. М.Марченко. – 2 вид., оновл. – К. : К.І.С., 2006. – 138 с.
Законодавчі та нормативні документи	Договір між Україною та Республікою Польською // www.ukraine-poland.com Україна в міжнародно-правових відносинах. Боротьба зі злочинністю та взаємна правова допомога. (книга перша) / Збірник документів (українською та російською мовами). – Юрінком. – Київ, 1996. – 1184 с.
Архівний документ	УХСД. - Ф. 89. - Перечень 9. - Док.26. - С. 1-3 (О событиях в Вост. Европе).
Навчальний посібник, підручник	Брусилівська О.І. Посткомуністичні трансформації країн Східної Європи. Навчальний посібник для студентів. – Одеса: Астропринт, 2007. – 360 с.
Дисертація	Брусилівська О.І. Політика США в Восточной Европе после Второй мировой войны: анализ концепций современной американской политологии: Дисс. - Одесса, 1996. - 158 с.
Автореферат дисертації	Захарченко А.М. Концептуальне забезпечення політики США щодо врегулювання арабо-ізраїльського конфлікту в 1991 – 2001 рр. : автореф. дис. ...к. політ. н.: 23.00.04 - Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку. – К., 2006. – 20 с.
Частина книги, періодичного видання	Дубовик В.А. Українсько-американські відносини за нових умов безпеки // Дослідження світової політики. Зб. наук. праць. - Київ, 2004. – Вип. 27. – С.11-17. Glebov V. Security Trends in the Black Sea Area: Regional Cooperation // Romanian Journal of International Affairs. – 1998. – Vol. IV. – P. 22-29.
Стаття, розміщена в кількох номерах журналу	Кеннан Дж.Ф. Очерки одной жизни // США: ЭПИ. - 1991. - № 7. – С. 15-27; № 8. – С. 13-24; № 9 – С. 21-40.
Депонована стаття	Брусилівська О.І. Советская историография внешней политики США в Восточной Европе во 2 пол.80-х - нач. 90-х гг.// Одесса, 1992. - 21 с. - Рус. - Деп. В Укр ИНТЭИ 8.03.92, № 325 - Ук 92.
Рецензія	Брусилівська О.І. (Рецензія). Б.Ковріг. Із стін та мостів. Сполучені Штати та Східна Європа // Український історичний журнал. - 1994. - № 6. - С. 138-140.
Листування	Маркс К.Ф.Энгельсу. 28 января 1863 г. // Избранные письма. - М.: Политиздат, 1948. - С. 137-138.

Додатки.

Додатки до курсової (дипломної) роботи вміщують у кінці, після “Списку використаних джерел”. Це можуть бути ілюстрації, карти (обов’язкові для студентів 1 курсу), графіки, таблиці, діаграми, списки, документи, що автор вперше вводить до наукового обігу і таке інше. Вважаємо за потрібне надавати як додатки всі основні документи, що студент вилучає з Інтернету.

Кожний додаток обов’язково повинен мати вказівку на джерело, з якого автор отримав дані відомості.

Усі додатки повинні мати порядкову нумерацію та назви, що відповідають їхньому змісту. Нумерація аркушів з додатками продовжує загальну нумерацію основного тексту роботи.

Обсяг додатків не враховується при визначенні обсягу студентського наукового проекту.

ТЕХНІЧНЕ ОФОРМЛЕННЯ РОБОТИ

Текст роботи повинен бути набраний на комп’ютері, надрукований на машинці або охайно виконаний від руки на одному боці аркуша стандартного формату. У випадку використання комп’ютера – текст має друкуватись 14 шрифтом Times New Roman через 1,5 інтервали.

Аркуші треба переплести у твердому переплеті.

Береги аркушу зверху та знизу повинні мати 2 см, ліворуч - 3,5 см, праворуч - 1,5 см.

Всі сторінки роботи (крім титульного аркушу що фактично є сторінкою “1”, але сама цифра “1” не проставляється), включаючи “Список скорочень”, який вміщують наприкінці (перед “Додатками”), повинні мати нумерацію, яку проставляють у верхньому правому куті кожної сторінки.

Таким чином нумерація проставляється з цифри “2” на другій сторінці. Другу сторінку в роботі займає “Зміст”, в якому зазначаються складові частини роботи: вступ, розділи з номерами та назвами, висновки,

список використаних джерел, список скорочень з зазначенням сторінок розташування. Наприкінці – нумеровані додатки.

Обсяг курсової роботи (без додатків) має бути на 1 курсі приблизно 25 сторінок, на 2-3 курсі – до 35 сторінок. Обсяг кваліфікаційної роботи – мінімум 45, максимум – 55 сторінок. Обсяг дипломної роботи – мінімум 60, максимум – 70 сторінок.

Всі назви складових частин роботи вносять до тексту праці, а не пишуть на окремих аркушах. Вступ, розділи, висновки, список використаних джерел розпочинають з нової сторінки. Назви складових частин роботи друкують великими літерами по центру першого рядка аркушу, крапку після назви не ставлять.

Дипломну роботу на останній сторінці підписують автор та його науковий керівник, завідувач кафедри пише резолюцію про допуск дипломної роботи до захисту на титульному аркуші роботи.

ЗАХИСТ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Захист курсової роботи проводиться відповідно до графіка, затвердженого завідувачем кафедри, перед комісією у складі, як правило, двох викладачів кафедри міжнародних відносин.

Процедура захисту передбачає:

- доповідь студента про актуальність, мету та основні положення курсової роботи;
- запитання до автора;
- оголошення рецензії наукового керівника або його виступ;
- відповіді студента на запитання присутніх на захисті;
- заключне слово студента;
- рішення комісії щодо оцінки роботи;
- оголошення оцінки.

Вступне слово необхідно підготувати заздалегідь у формі виступу, в якому доцільно висвітлити такі важливі питання: обґрунтування актуальності теми дослідження; мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження, зміст роботи, її найбільш суттєві та цікаві моменти, найголовніші висновки курсової роботи. Виступ має містити також відповіді на основні зауваження наукового керівника. Доповідь студента – 5–10 хвилин.

Для кращого сприйняття матеріалу присутніми можна роздати таблиці, діаграми, графіки чи підготувати у відповідному форматі наочні демонстраційні експонати або продемонструвати необхідний матеріал за допомогою комп'ютерної презентації.

Результати захисту курсової роботи визначаються оцінкою з урахуванням якості виконання всіх частин роботи та рівня її захисту.

Члени комісії, ознайомившись з курсовою роботою, рецензією та думкою наукового керівника, заслухавши доповідь студента та його відповіді на запитання, оцінюють роботу за чотирибальною системою (“відмінно”, “добре”, “задовільно”, “незадовільно”). Оцінка за курсову роботу заноситься в залікову книжку (індивідуальний план) студента та екзаменаційну відомість.

Оцінка за курсову роботу залежить: від завершеного вчасно й оформленого відповідно до вимог самостійного курсового дослідження; знання студентом теми курсової роботи (впевнений виступ без зчитування тексту з паперу, чіткі відповіді на запитання, добре володіння темою тощо).

Типові помилки при написанні курсових робіт

При написанні й оформленні курсової роботи студенти часто припускаються таких типових помилок:

1. Зміст роботи не відповідає плану курсової роботи або тему розкрито неповністю.

2. Сформульовані розділи (підрозділи) не відображають проблемну ситуацію, стан об'єкта дослідження.
3. Мета дослідження не пов'язана з темою, сформульована занадто абстрактно і не відображає актуальність об'єкта і предмета дослідження.
4. Автор не виявив самостійного підходу до висвітлення теми курсової роботи.
5. Не зроблено глибокого і всебічного аналізу офіційних і нормативних документів, нової спеціальної літератури з теми дослідження.
6. Аналітичний огляд вітчизняних і зарубіжних публікацій з теми роботи має форму анотованого списку і не висвітлює рівень досліджуваної проблеми.
7. Кінцевий результат не відповідає меті дослідження, висновки не відповідають поставленим завданням.
8. У роботі відсутні посилання на першоджерела або вказані не ті, які були використані.
9. Безсистемний виклад матеріалу, часті повторення, дублювання одних і тих самих положень.
10. Порушення логічної послідовності, неузгодження, логічні помилки.
11. Механічне запозичення (переписування) матеріалу з літературних джерел.
12. Бібліографічний опис джерел у списку використаної літератури наведено довільно, без дотримання вимог державного стандарту.
13. Обсяг та оформлення роботи не відповідають вимогам. Неохайне виконання курсової роботи, наявність у ній суттєвих помилок.

ДОДАТКИ

Додаток 1.

Зразок оформлення титульного аркушу курсової роботи

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені І.І. МЕЧНИКОВА

ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНИХ НАУК

Кафедра міжнародних відносин

ПОЛІТИКО-ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА УКРАЇНИ

Курсова робота по курсу “Політична географія”

Студента I курсу Сидорова П.І.
Науковий керівник - Петров І.С.,
к. політ. н., доц.

Одеса - 2009

***Зразок оформлення титульного аркушу
кваліфікаційної (дипломної) роботи***

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені І.І. МЕЧНИКОВА**

ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНИХ НАУК

Кафедра міжнародних відносин

Сидоров П.І.

**РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
90-Х РОКІВ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.**

Дипломна робота

**Науковий керівник - Петров І.С.,
д. політ. н., проф.**

Одеса - 2013

Зразок оформлення “Змісту”

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. Міжнародні відносини 80-х рр. ХХ ст.....	8
Розділ 2. Міжнародні відносини у другій пол. 90-х рр. ХХ ст.....	20
Висновки	35
Список використаних джерел.....	38
Список скорочень	50
Додаток 1.....	51
Додаток 2.....	52
Додаток 3.....	53

Зразок оформлення “Списку використаних джерел”

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бар-Кодеш А. Мдіна вемдинут айом (Держава та політика сьогодні). – Єрушалаім: Гешарім, 2003. – 340 д. (на івриті).
2. Баталов Э.Я., Малашенко И.Е., Мельвиль А.Ю. Идеологическая стратегия США на мировой арене. - М.: Межд. отн., 1985. - 230 с.
3. Брусиловська О.І. У пошуках місця під сонцем. Відносини України із країнами Східної та Центральної Європи: кризь призму наукових досліджень та реальної політики // Політика і час. – 2005. - № 8. – С. 64-72.
4. Брусиловська О.І. Аналіз польських економічних реформ другої половини 90-х рр. ХХ ст. – початку ХХІ ст. // Дослідження світової політики. Зб. наук. праць. – 2006. – Вип. 50. – С. 32-42.
5. Брусиловська О.І. Чинник ЄС в посткомуністичній трансформації Східної Європи // Вісник ОНУ. Серія: Соціологія. Політичні науки. – 2007. – Т. 13. – Вип. 7. – С. 157-167.
6. Брусиловська О.І. Посткомуністичні трансформації країн Східної Європи. Навчальний посібник для студентів. – Одеса: Астропринт, 2007. – 360 с.
7. Брусиловська О.І. Посткомуністична Східна Європа: зовнішні впливи, внутрішні зміни. – Одеса: Астропринт, 2007. – 352 с.
8. Брусиловська О., Задорожня А. Конфліктите в Косово и Ирак в контекста на международните отношения // Международни отношения (София, България). – 2008. - № 3. – С. 53-72 (болг. мовою).
9. Внешнеполитическая стратегия администрации Буша: Подходы к урегулированию региональных проблем / Под ред. Л.С.Вавилова. - М.: ИНИОН, 1990. - 224 с.

10. Договір між Україною та Республікою Польською // www.ukraine-poland.com
11. История стран Европы и Америки: В 10 т. /АН СССР. Ин-т США и Канады. - М., 1982. - Т.9: Страны Европы в 20 в. - 876 с.
12. Кеннан Дж.Ф. Очерки одной жизни // США: ЭПИ. - 1991. - № 7. – С. 15-27; № 8. – С. 13-24; № 9 – С. 21-40.
13. Кто есть кто в мировой политике: Справочник / Под ред. Л.П.Кравченко. - М.: Политиздат, 1990. - 559 с.
14. Кусано А. Ніхон но сейдзі (Політика Японії). - Токіо.: Бунгей сьондзу, 1999. – 106 с. (япон. мовою).
15. Маркс К.Ф.Энгельсу. 28 января 1863 г. // Избранные письма. - М.: Политиздат, 1948. - С. 137-138.
16. Общий европейский дом: Что мы о нем думаем ?/ Борко Ю.А., Загорский А.В., Караганов С.А. и др./ Под ред. Борко Ю.А. - М.: Международные отношения, 1991. - 232 с.
17. Панков О.А. Стан релігійності в умовах кризи суспільства (методологічні проблеми соціологічного аналізу): Автореферат дис. - Харків, 1996. - 24 с.
18. Παπαναστασίου Γ. Το γλωσσικό λάθος. Εγκυκλοπαιδικός οδηγός για τη γλώσσα (Мовна помилка. Енциклопедичний путівник з мови). - Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, 2001. - σ. 199-202. (новогрецькою мовою).
19. США: Современная внешнеполитическая мысль /С.И. Аппатов, В.В. Глебов, И.Н. Коваль, П.Я. Райнов / Под ред. С.И. Аппатова. - Одесса: Логос, 1992. - 236 с.
20. Уашингтон таиду кираа лі уад фі аш-шарк аль-аусат (Вашингтон переглядає ситуацію на Близькому Сході) // Аль-уатан аль-арабій. – 1997. – 01.08. - С. 4-5. (араб. мовою).

21. Хосні М. Миср у аль-муфадат аль-фалястинійя аль-ісраїлійя (Єгипет та палестинсько-ізраїльське врегулювання). - Берут: Муассаса дірасат аль-фалястинійя, 1999. – 94 с. (араб. мовою).
22. After the Cold War / (Symposium) // Policy Review. - 1990. - N 53. - P. 6 - 16.
23. American Character and Foreign Policy / Ed. by M. Hamilton. - Grand Rapids: Michigan Inst. Press, 1986. - 159 p.
24. Bell J.D. The Bulgarian Communist Party. - Stanford: Hoover Inst. Press, 1986. - 202 p.
25. Bell J.D. "Post-Communist" Bulgaria // СН. - 1990. - Vol.89, N 551. - P. 417-420, 427-429.
26. Bermeo N. Surprise, Surprise. Lessons from 1989 and 1991 // Liberalization and Democratization / Ed. by N. Bermeo. - The Johns Hopkins Univ. Press, 1991/92. - P. 178-200.
27. Brusilovska O. The ideological transformation of Eastern Europe: progress since EU enlargement // EU Enlargement – One Year On. The proceedings of an international conference held in Tallinn, Estonia. Spring 2005 / Ed. by A. Charles. – Audentes University, British Council, 2005. – P. 104-110.
28. Turk dis politikasi (Зовнішня політика Туреччини) / Ed. B. Oran. – Cilt 1. – Istanbul: Iletisim Yayinlary, 2002. – 218 s. (турецькою мовою).
29. Turkler (Турки) / Ed. H. Celal Guzel. – Cilt 1. – Ankara: Yeni Turkiye Yayinlari, 2002. – 345 s. (турецькою мовою).

Зразок оформлення підрядкових посилань

1. Договір між Україною та Республікою Польською // www.ukraine-poland.com
2. Кеннан Дж. Ф. Очерки одной жизни // США: ЭПИ. - 1991. - № 7. - С.16.
3. Там само. - С. 17.
4. Варна В.В. Пост-советские фрагменты. - Одесса, 1998. - С.10.
5. История стран Европы и Америки. Т 9. - М., 1982. - С.450.
6. Правда. - 1989. - 19 апреля.

Зразок оформлення “Списку скорочень”

Список скорочень

ВИ	- Вопросы истории
Межд. жизнь	- Международная жизнь
МЭМО	- Мировая экономика и международные отношения
ННИ	- Новая и новейшая история
ОНС	- Общественные науки и современность
ПіЧ	- Політика і час
ПТиПУ	- Проблемы теории и практики управления
США-Канада	- США-Канада: Экономика, политика, культура
СН	- Current History
ДН	- Diplomatic History
ЕЕРС	- Eastern European Politics and Societies
ФА	- Foreign Affairs
ФР	- Foreign Policy